

Ο λοφοσειστής Έκτορας έφυγε έτσι μιλώντας:
370 στο καλόχτιστο σπίτι του πήγε γοργά εκείνος, μα τη λευκοχέρα εκεί δε βρήκε Ανδρομάχη· με ωριόπεπλη βάγια της και το μικρό παιδί της πάνω στον πύργο έμενε κλαίγοντας και βογγώντας. Μόλις δε βρήκε ο Έκτορας την άψογη γυναίκα,
375 κει στο κατώφλι στάθηκε και ρώτησε τις δούλες: «Ελάτε, σεις οι δούλες μου, πέστε μου την αλήθεια· από το σπίτι και για πού πήγε η Ανδρομάχη; Σε κάποια συννυφάδα της ή σε κουνιάδα πήγε ή στο ναό της Αθηνάς, την τρανή θεά όπου **380** και άλλες ωριοπλέξουδες γυναίκες ικετεύουν;» Η πρόθυμη κελάρισσα του μίλησε και είπε: «Έκτορα, αφού με πρόσταξες να πω όλη την αλήθεια, ούτε σε συννυφάδα της ή σε κουνιάδα πήγε ή στο ναό της Αθηνάς, την τρανή θεά όπου **385** και άλλες ωριοπλέξουδες γυναίκες ικετεύουν· στην Τροιάς τον καστρόπυργο πήγε, σαν είχε ακούσει τους Τρώες να παιδεύονται, να νικούν οι Αργείοι. Έφτασε εκείνη βιαστικά σαν μια τρελή στο τείχος κι η βάγια καταπίσω της το γιο σας κουβαλάει.» **390** Έτσι είπε η κελάρισσα· κι αυτός γοργά απ' το σπίτι τον ίδιο δρόμο τράβηξε στις καλόχτιστες στρατές. Μέσα απ' την πόλη βγαίνοντας σαν έφτασε στις πύλες τις Σκαιές, απ' όπου ήταν πια να βγει στην πεδιάδα, εκεί μπροστά του τρέχοντας ήρθε η Ανδρομάχη, **395** του αντρείου Ηετίωνα η ακριβή η κόρη, που ήταν Κιλικών ρήγας στη δασωμένη Πλάκο στην υποπλάκια Θήβα και είχε τότε δώσει στον Έκτορα το δυνατό την κόρη του γυναίκα. Στάθηκε αντίκρου του λοιπόν κι η βάγια από κοντά της **400** τ' αθώο μωρό παιδί τους στην αγκαλιά κρατώντας, του Έκτορα ακριβό γιο, τον όμοιο μ' αστέρι· Σκαμάντριο ο Έκτορας, Αστυάνακτα οι άλλοι τον έλεγαν, γιατί έσωζε ο Έκτορας την Τροία. Σιωπηλά αχνογέλασε βλέποντας το παιδί του· **405** η Ανδρομάχη στάθηκε κοντά του δακρυσμένη, το χέρι του του έσφιξε, του μίλησε και είπε: «Η ορμή σου το θάνατο, άμοιρε, θα σου φέρει· το μωρό σου δε συμπονάς, την άμοιρη εμένα, που χήρα γοργά θα μείνω· όλοι γοργά ορμώντας **410** πάνω σου θα σε σκοτώσουν αν στερηθώ εσένα, ν' ανοίξει η γη και να χωθώ καλύτερα για μένα. Δε θα έχω άλλη ζεστασιά, αν τώρα συ πεθάνεις, μα βάσανα· και δε μου ζουν πατέρας και μητέρα. Σκότωσε τον πατέρα μου ο άξιος Αχιλλέας ή στο ναό της Αθηνάς, την τρανή θεά όπου **415** και την καλόχτιστη πόλη κούρσεψε των Κιλικών, τη Θήβα την ψηλόπορτη· δεν έγδυσε εκείνον ωστόσο, σαν τον σκότωσε, σεβάστηκε η ψυχή του· με τα λαμπρά τα όπλα του του έκαψε το σώμα, τάφο σ' εκείνον έστησε· φτελιές φύτεψαν γύρω **420** νύμφες των βουνών, οι κόρες του ασπιδοφόρου Δία. Εφτά στο σπίτι αδερφούς είχα· την ίδια μέρα όλοι στον Άδη τράβηξαν ο άξιος Αχιλλέας ο γρήγορος τους σκότωσε όλους, καθώς βοσκούσαν τα βόδια τα στριφτόποδα και τ' άσπρα πρόβατα μας. **425** Τη μάνα που βασίλευε στη δασωμένη Πλάκο, αφού την έφερε εδώ με τ' άλλα λάφυρά του, τη λευτέρωσε παίρνοντας λύτρα πολλά για εκείνη, μα η τοξεύτρα Άρτεμη τη σκότωσε στο σπίτι. Για μένα είσαι, Έκτορα, και μάνα και πατέρας

430 και αδερφός και δυνατός της κλίνης σύντροφός μου. Έλα τώρα, σπλαχνίσου μας και μείνε εδώ στον πύργο, το γιο μην κάνεις ορφανό και χήρα τη γυναίκα. Δίπλα στην άγρια συκιά το στρατό στήσε, όπου η πόλη ευκολοπαίρνεται, το τείχος της πατιέται. **435** Τρεις φορές οι καλύτεροι δοκίμασαν ν' ανέβουν, όσοι ήταν με τους Αίαντες, τον άξιο Ιδομενέα, κι όσοι ήταν με τους Ατρείδες, το δυνατό Διομήδη· ή κάποιος τους συμβούλεψε που από μαντείες ξέρε ή και η ίδια τους ψυχή αυτούς κινεί και σπρώχνει.» **440** Ο λοφοσειστής Έκτορας της μίλησε έτσι τότε: «Για όλα τούτα νοιάζομαι, γυναίκα, μα τους Τρώες, τις μακρόπεπλες ντρέπομαι της χώρας μας γυναίκες μακριά από τον πόλεμο σαν το δειλό να φύγω· και δεν το θέλει η καρδιά, γιατί έμαθα να είμαι **445** αντρείος και να πολεμώ ανάμεσα στους πρώτους τη φήμη του πατέρα μου κρατώντας, τη δική μου. Μεσ στην ψυχή και μεσ στο νου αυτό το καλοξέρω: Θα έρθει η μοίρα να χαθεί η ιερή μας Τροία κι ο Πρίαμος ο δυνατός και όλος ο λαός του. **450** Κι όμως τόσο δε νοιάζομαι για τον καημό των Τρώων, για της Εκάβης τον καημό, του Πρίαμου του ρήγα, ούτε των αδερφών μου καν, που και πολλοί κι αντρείοι από τα χέρια των εχθρών θα κυλιστούν στη σκόνη, όσο για σένα, σαν κάποιος χαλκοαρματωμένος **455** σκλαβώνοντάς σε πίσω του σε σέρνει δακρυσμένη· στο Άργος όντας σ' αργαλειό μιας ξένης θα υφαινείς, άθελα απ' την Υπέρεια ή απ' τη Μεσσηίδα νερό θα φέρνεις, δυνατή θα σε βαραίνει ανάγκη· και θα πει κάποιος βλέποντας να χύνεις μαύρο δάκρυ: **460** — Του Έκτορα η γυναίκα να, στον πόλεμο της Τροιάς που ήταν στη μάχη πρώτος ανάμεσα στους Τρώες. Έτσι θα πει· και μέσα σου θα ξανανάψει ο πόνος, που θα σου λείπει ο άντρας σου να διώξει τη σκλαβιά σου. Μα ας πεθάνω, να μη ζω, η γη να με σκεπάσει, **465** το σύρσιμό σου κι οι φωνές πριν στα αυτιά μου φτάσουν!» Είπε κι αμέσως άνοιξε τα χέρια στο παιδί του· στης βάγιας της καλόζωστης τον κόρφο εκείνο όμως ξανάγειρε με κλάματα· τρόμαξε απ' του πατέρα, τα χάλκινα τα όπλα του, την αλογίσια φούντα, **470** σαν είδε πως του σάλευε κατάκορφα στο κράνος. Με την καρδιά τους γέλασαν πατέρας και μητέρα· τότε ο λαμπρός ο Έκτορας έβγαλε απ' το κεφάλι το κράνος και ολόλαμπρο το άφησε στο χώμα. Το γιο του πήρε, φίλησε, τον έπαιξε στα χέρια **475** κι έτσι τότε στους θεούς, στο Δία προσευχόταν. «Δία κι οι υπόλοιποι θεοί, δώστε να γίνει ο γιος μου, όπως κι εγώ, ξεχωριστός ανάμεσα στους Τρώες, άντρας τρανός και δυνατά στην Τροία ν' αρχηγέψει· και κάποτε κάποιος να πει: —Πιο καλός είναι τούτος **480** απ' το γονιό του-, σαν τον δει να γυρνά απ' τη μάχη με κούρσα σκοτωμένου εχθρού, και να χαρεί η μάνα.» Έδωσε στη γυναίκα του έπειτα το παιδί τους· στο μυρωδάτο κόρφο της το δέχτηκε εκείνη δακρυογελώντας· πόνεσε, καθώς την είδε εκείνος, **485** με το χέρι τη χάιδεψε, της μίλησε και είπε: «Άμοιρη, μην πικραίνεσαι μεσ στην ψυχή σου τόσο· κανείς, πέρα απ' τη μοίρα μου, στον Άδη δεν με στέλνει· μα λέω πως τη μοίρα του κανείς μας δεν ξεφεύγει, ούτε καλός ούτε κακός, σαν γεννηθεί στον κόσμο. **490** Πάνε τώρα στο σπίτι μας, κοίταξε τις δουλειές σου, τη ρόκα και τον αργαλειό, και πρόσταζε τις βάνιες να ασχολούνται με δουλειές· ο πόλεμος για όλους τους Τρώες θα είναι έργοια και πιο πολύ για μένα.» Μίλησε έτσι ο Έκτορας και φόρεσε το κράνος

495 τ' αλογουρίσιο· κι εκείνη τραβούσε για το σπίτι
όλο γυρνώντας πίσω της με δάκρυα γεμάτη.

Στου αντροφονιά του Έκτορα γοργόφτασε το σπίτι
και βρήκε κει τις βέργιες της, που ήταν μαζεμένες,
και μ' όλες τους ξεσήκωσε θρηνητικό τραγούδι.

500 Έκλαιγαν ζωντανό αυτές τον Έκτορα στο σπίτι
από τον πόλεμο να 'ρθει ελπίδα πια δεν είχαν
ξεφεύγοντας των Αχαιών τη δύναμη, τα χέρια.

Δεν καθυστέρησε πολύ στο σπίτι του κι ο Πάρης·
σαν ζώστηκε τα ξακουστά πολύχαλκα άρματά του,
505 την πόλη πέρασε γοργά με γρήγορα ποδάρια.

Όπως του στάβλου άλογο που χόρτασε στη φάτνη
σπώντας δεσμά και τρέχοντας βγαίνει στην πεδιάδα,
γιατί του αρέσει να λουστεί σε ποταμό καθαίο,
καμαρωτό, την κεφαλή ψηλά κρατεί κι οι χαιτές

510 στους ώμους του ανεμίζονται κι αυτό γεμάτο αντρεία
γοργά φέρνουν τα γόνατα στις γνώριμες βοσκές του,
έτσι του Πρίαμου ο γιος απ' τα Πέργαμα βγήκε

σαν ήλιος μέσα στ' άρματα λαμποκοπώντας όλος
χαρούμενος· και γρήγορα τον πήγαιναν τα πόδια.

515 Τον αδερφό του Έκτορα συνάντησε, σαν ήταν
να στρέψει απ' όπου λίγο πριν στο ταίρι του μιλούσε.

Πρώτος σ' εκείνον μίλησε ο θεόμορφος Πάρης:
«Καλέ μου, μήπως σ' άργησα στην τόση σου βιασύνη,
δεν έφτασα στην ώρα μου, καθώς έχεις προστάξει;»

520 Ο λοφοσειστής Έκτορας γύρισε και του είπε:
«Άμοιρε, άνθρωπος σωστός το έργο σου στη μάχη
να ψέξει είναι αδύνατο, γιατί αντρείος είσαι·

όμως δειλιάζεις θέλοντας, δε νοιάζεσαι καθόλου·
και νιώθω λύπη στην ψυχή, όταν ακούω Τρώες,
525 που πολεμούν για χάρη σου, πολλά να σου ξεσέρνουν.
Μα ας πάμε τώρα· άλλοτε τα φτιάχνουμε εκείνα,
αν δώσει ο Δίας κάποτε ελεύθερο κροντήρι
στους αιώνιους ουράνιους να στήσουμε στο σπίτι
τους σπλισμένους Αχαιούς διώχνοντας απ' την Τροία.»

στ. 373 πύργος: ο καστρόπυργος των Σκαιών πυλών. Από αυτόν τον πύργο, ακριβώς πάνω από την πύλη, πολλές φορές οι γυναίκες και οι γέροντες παρακολουθούσαν τις μάχες (πρβ. Γ 141 κ.εξ. και σχόλ. στ. Γ 145). Η αιτία της απουσίας και η περιγραφή της κατάστασης της Ανδρομάχης τονίζουν τον αντίκτυπο της κρίσιμης κατάστασης του πεδίου της μάχης στον άμαχο πληθυσμό μέσα στην πόλη.

στ. 378 συννυφάδα: έτσι αποκαλούνται μεταξύ τους οι γυναίκες των οποίων οι σύζυγοι είναι αδέρφια· η σύζυγος του κουνιάδου.

στ. 381 κελάρισσα: η γυναίκα που είχε την ευθύνη για τη φύλαξη και τη διάθεση των υλικών αγαθών (τρόφιμα, ποτά κτλ.) του σπιτιού. Η οικονόμα ανήκε στην τάξη των δούλων, αλλά ήταν η πιο έμπιστη και είχε το δικαίωμα να επιβλέπει τις άλλες δούλες.

στ. 396 Αετίωνας ή Ηετίωνας: βλ. Α 365-368 και σχόλ. στ. Α 367.

στ. 402-403 Σκαμάνδριος ήταν το όνομα που ο Έκτορας και η Ανδρομάχη είχαν δώσει στο γιο τους, συνδέοντάς τον έτσι με τον ποταμό Σκάμανδρο, που έκανε εύφορη την τρωική πεδιάδα και λατρευόταν ως θεός-προστάτης της πόλης (πρβ. Ε 77). Οι Τρώες όμως, όπως σχολιάζει ο ίδιος ο ποιητής, για να τιμήσουν τον πιο γενναίο πρόμαχο της πόλης τους, φώναζαν το γιο του «Αστυάνακτα» (< «ἄναξ τοῦ ἄστεως» = βασιλιάς της πόλης).

στ. 404-406 Η τρυφερότητα αποδίδεται απλά, αλλά και με μοναδική γλαφυρότητα. Τα δάκρυα της Ανδρομάχης υπογραμμίζουν την οικειότητα της σκηνής.

στ. 416 ψηλόπορτη: αυτός που έχει υψηλές πύλες.

στ. 417 δεν τον έγδυσε: δεν του αφαίρεσε τα όπλα του, πράγμα που θα ταπεινώνε το γέροντα βασιλιά. Ο σεβασμός του Αχιλλέα προς τον Ηετίωνα αποτελεί έντονη αντίθεση και ειρωνεία με την κακοποίηση του πτώματος του Έκτορα από τον ίδιο ήρωα στη ραψωδία Χ.

στ. 419-420 νύμφες: οι νύμφες που κατοικούσαν στα βουνά. Η παρουσία των νυμφών στο πένθος υπογραμμίζει την αξία του Ηετίωνα. Στην κηδεία ποιου σπουδαίου ήρωα, που περιγράφεται στην Οδύσσεια, ήταν παρούσες και θρηνούσαν οι θαλάσσιες νύμφες, οι Νηρηίδες;

στ. 433-434 άγρια συκιά: τοποθεσία του τείχους της Τροίας, που είχε πάρει αυτό το όνομα είτε γιατί βρισκόταν κοντά σε τόπο κατάφυτο από συκιές είτε γιατί υπήρχε εκεί μόνο ένα τέτοιο δένδρο· πρβ. και σήμερα παρόμοιες ονομασίες, όπως Πλάτανος, Αγράμπελη, Καστανιές κ.ά.

στ. 434 η πόλη ευκολοπαίνεται, το τείχος της πατιέται: σύμφωνα με μια παράδοση, τα τείχη της Τροίας τα έχτισαν ο Ποσειδώνας και ο Απόλλωνας, όταν κάποτε ο Δίας για να τους τιμωρήσει τους είχε στείλει να υπηρετήσουν το βασιλιά Λαομέδοντα, πατέρα του Πρίαμου (βλ. Η 452 κ.εξ. και Φ 441 κ.εξ.). Το τμήμα του τείχους όμως στη θέση αγριουσικιά ήταν ευάλωτο, γιατί το είχε κατασκευάσει ο θνητός Αιακός.

στ. 436 οι Αίαντες: ο μεγάλος Αίας, γιος του Τελαμώννα, αρχηγός των Σαλαμινίων (βλ. σχόλ. Α 146), και ο Αίας ο μικρός, γιος του Οϊλέα, αρχηγός των Λοκρών.

στ. 441 νοιάζομαι: (στο πρωτότυπο αιδέομαι) τη συμπεριφορά του Έκτορα τη ρυθμίζει η αιδώς, δηλαδή ο «φόβος της ατίμωσης», που είναι το πλέον διαδεδομένο ηθικό συναίσθημα στην ομηρική κοινωνία.

στ. 446 τη φήμη του πατέρα μου κρατώντας: καθήκον του γιου ήταν να διαφυλάξει την πατρική δόξα, να την αυξήσει και να την κληροδοτήσει στους δικούς του γιους.

στ. 448 ιερή: το επίθετο χαρακτηρίζει πράγματα που ανήκουν ή είναι αφιερωμένα στους θεούς. Κάθε πόλη εξάλλου, σύμφωνα με την παράδοση, είχε κτιστεί από κάποιον ήρωα, απόγονο θεού, και ήταν αφιερωμένη σ' ένα θεό, που την προστάτευε.

στ. 456 σ' αργαλειό μιας ξένης θα υφαίνεις: με περιεχόμενο και δηλώνουν τον υποβιβασμό της βασίλισσας σε δούλη· αντίθετα, το ρήμα υφαίνω δεν έχει αρνητική χροιά, γιατί και οι ελεύθερες ύφαιναν, όπως είδαμε στο Γ 125-128.

στ. 457 Υπέρεια, Μεσσηίδα: πηγές που βρίσκονταν στην Ελλάδα. Η πρώτη βρισκόταν στη Θεσσαλία, ενώ η δεύτερη μάλλον στη Λακωνία. Αναφέροντας τρία απομακρυσμένα μεταξύ τους σημεία (Άργος, Υπέρεια, Μεσσηίδα) περιλαμβάνει όλη την Ελλάδα.

στ. 484 δακρυογελώντας: η μετοχή (δακρυόεν γελάσασα) αποδίδει τα ανάμεικτα αισθήματα της Ανδρομάχης (πρβ. χαρμολύπη, κλαυσίγελος κτλ.).

στ. 489 μοίρα: το μερίδιο ζωής που δόθηκε στον κάθε θνητό, η μέρα που «του είναι γραφτό του» να πεθάνει.

στ. 491 ρόκα: εργαλείο που χρησιμοποιούν ως σήμερα οι γυναίκες, για να γνέσουν το μαλλί ή το βαμβάκι και να το κάνουν νήμα. Είναι φτιαγμένο από μία ράβδο που καταλήγει στο επάνω μέρος σε σχήμα Ψ ή Φ, όπου στηρίζουν μια τούφα μαλλί και τραβώντας λίγο λίγο το στρίβουν και το κάνουν κλωστή.

αργαλειός: ξύλινη ή μηχανική κατασκευή που χρησιμοποιείται για την ύφανση.

στ. 502 Ο πρόωρος θρήνος (στ. 500) είναι προφητικός και δυσοίωνος. Και τον Αχιλλέα τον κλαίνει, ενώ είναι ακόμα ζωντανός (Σ 70-72, πρβ. Α 415 κ.εξ.).

στ. 512 Πέργαμος (ή Πέργαμα): η ακρόπολη της Τροίας.

στ. 521 ψέγω: ασκώ αρνητική κριτική, μέμφομαι, κατηγορώ.

στ. 527 κροντήρι = κρατήρας: μεγάλο αγγείο, όπου μέσα ανακάτευαν το κρασί με νερό, γιατί οι αρχαίοι έπιναν το κρασί νερωμένο. Διακρίνετε κάποια δόση ειρωνείας στους τελευταίους στίχους;